

ශ්‍රී ලංකාවේ සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය අලි මිනිස් ගැටුම නිර්මාණය වීම සඳහා බලපානු ලබන ආකාරය හඳුනා ගැනීම (හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කය ඇසුරෙන්)

(Identifying How Sri Lanka's Development Process Influences the Creation of Elephant-Human Conflict (With References to Hamabantota District))

කේ. ඒ. දිනිති ප්‍රතිභා කලුආරච්චි

ප්‍රදේශීය ලේකම් කාර්යාලය, බලංගොඩ
dinithiprathibha5@gmail.com

Abstract

Elephant - Human conflict has become a serious social and environmental issue due to the unsustainable development programs currently being implemented in Sri Lanka. In such a context, a problematic situation has been created regarding the direction of development and the balance of sustainable development goals in a country. The main objective of this study is to analyze how the development process of the country, which has created a current social discourse, affects the creation of human-elephant conflicts. The data and information for this research paper was primarily obtained from existing researches. The study is based on the secondary data that has been published specially in Hambantota district. Human-elephant conflict has become a very serious social problem in Hambantota area, which was identified as a rural area until recently. The development achieved in this way, many positive results have been achieved for the area, but due to the heavy damage done to the natural environment illegally, the forest population as well as the animal population are facing many difficulties. Some of these issues include blocking the daily routes of wild animals, lack of food for animals, and blocking elephant passes. Therefore, it has become a very common phenomenon for wild elephants and other animals to damage lives and property in villages. Human-Elephant conflict in these areas has become a major factor that disrupts the lives of rural people. Especially family life, children's education, rural agricultural economy as well as other social, economic, cultural, political and environmental aspects are also significantly affected. In this way, due to the development process taking place in Sri Lanka, it can be seen that part of the people are fighting with the government and another part of the people are accepting the risk of life in the face of human conflict and adapting to the existing environment.

Keywords: Human- elephant conflict, Sustainable development, Livelihoods, Economy, Rural society

සාරසංක්ෂේපය

ශ්‍රී ලංකාවෙහි වර්තමානයේ ක්‍රියාත්මක වෙමින් පවතින තිරසාර නොවන සංවර්ධන වැඩසටහන් හේතුවෙන් අලි මිනිස් ගැටුම බරපතල සමාජ, පාරිසරික ගැටලුවක් බවට පත් වී තිබේ. මෙවැනි වාතාවරණයක් තුළ රටක සංවර්ධනයේ දිශානතිය සහ සංවර්ධනයේ තුල්‍යතාව සම්බන්ධයෙන් ගැටලු සහගත තත්ත්වයක් නිර්මාණය වී ඇත. මෙම අධ්‍යයනයේ ප්‍රධානතම අරමුණ බවට පත්වූයේ වර්තමාන සමාජ කතිකාවක් ද නිර්මාණය වී පවතින රටේ සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය අලි මිනිස් ගැටුම් නිර්මාණය වීම සඳහා බලපානු ලබන්නේ කෙසේ ද යන්න විශ්ලේෂණයට ලක් කිරීම යි. මෙම පර්යේෂණ ලිපිය සඳහා මූලික වශයෙන් ම දත්ත හා තොරතුරු ලබාගන්නා ලද්දේ දැනට සිදුකොට ඇති පර්යේෂණ ආශ්‍රයෙනි. විශේෂයෙන් ම හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කය තුළ සිදු කරන ලද පර්යේෂණ ආශ්‍රයෙන් ප්‍රකාශයට පත් වී ඇති ද්විතීයික දත්ත මත මෙම අධ්‍යයනය පදනම් වේ. මෑතක් වන තුරු ම ග්‍රාමීය ප්‍රදේශයක් වශයෙන් හඳුනා ගන්නා ලද හම්බන්තොට ප්‍රදේශයෙහි ක්‍රියාත්මක කරන ලද සංවර්ධන ව්‍යාපෘති හේතුවෙන් අලි මිනිස් ගැටුම වර්තමානය තුළ ඉතා බරපතල සමාජ ගැටලුවක් බවට පත් ව ඇත. මෙලෙස අත්කර ගත් සංවර්ධනය තුළ ප්‍රදේශයට සාධනීය ප්‍රතිඵල රැසක් අත් වී ඇත්ත්, නීති විරෝධී වශයෙන් ස්වාභාවික පරිසරයට සිදු කරන ලද දැඩි හානිය හේතුවෙන් වන ගහනය මෙන් ම සත්ත්ව ගහනය ප්‍රබල අසිරුතාවන්ට මුහුණ දී ඇත. වන සතුන්ගේ සංක්‍රමණික මාර්ග අවහිරතාවට ලක්වීම, සතුන්ට ආහාර හිඟවීම, අලි මංකඩ අවහිරතාවට ලක්වීම ආදී කාරණා ඉන් කීපයකි. මෙහිසා වන අලි ප්‍රමුඛ අනෙකුත් වනසතුන් ගම් වැද ජීවිත හා දේපළ හානි සිදු කිරීම ඉතා සුලභ සංසිද්ධියක් බවට පත් ව ඇත. මෙම ප්‍රදේශවල අලි මිනිස් ගැටුම යනු සාමාන්‍ය ජන ජීවිතය ව්‍යාකූලත්වයට පත් කරන ප්‍රධාන සාධකයක් බවට පත් ව ඇත. විශේෂයෙන් ම පවුල් ජීවිතය, දරුවන්ගේ අධ්‍යාපනය, ග්‍රාමීය කෘෂි ආර්ථිකය සඳහා මෙන් ම අනෙකුත් සමාජ, ආර්ථික, සංස්කෘතික, දේශපාලනික, පාරිසරික පැතිකඩ කෙරෙහි ද සැලකිය යුතු බලපෑමක් එල්ල කරනු ලබයි. ඒකරාශී කරන ලද දත්ත උද්ගාමී ප්‍රවේශයක් යටතේ තේමා නිර්ණය කරගත් අතර තේමා ආශ්‍රයෙන් ගුණාත්මක දත්ත

විශ්ලේෂණයට ලක් කරන ලදී. මෙම ගැටලුව සඳහා උචිත ප්‍රතිපත්ති සහ යෝජනා සකස් කිරීම අතිශයින් වැදගත් වන අතර එහි දී නිලධාරීන් බිම් මට්ටමට ගොස් තොරතුරු ඒකරාශී කර ගැනීම, මිනිස් ජීවිත හානි මෙන් ම වන අලි හානිය අවම කර ගැනීම සඳහා ගම්වාසීන්ගෙන් මෙන් ම වන සතුන් විසින් අලි වැටවල් සඳහා සිදු කරනු ලබන අයහපත් ක්‍රියා පාලනය කිරීමට කටයුතු කිරීම, තෘණ මූල මට්ටමෙන් ඉදිරිපත් වන කාරණා විශේෂයෙන් පාරම්පරික ඥානය යොදා ගැනීම කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම වැදගත් වේ. මේ ආකාරයට ශ්‍රී ලංකාවෙහි සිදුවන සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය හේතුවෙන් කොටසක් රජය සමඟ අරගලවලට මැදිවෙමින් ද තවත් කොටසක් අලි මිනිස් ගැටුම හමුවේ ජීවිත අවදානම බාර ගනිමින් පවතින තත්ත්වයන්ට අනුවර්තනය වෙමින් ද කටයුතු කිරීම දැකගත හැකි ය.

කේන්ද්‍රීය වචන: අලි-මිනිස් ගැටුම, තිරසාර සංවර්ධනය, ජන ජීවිතය, ආර්ථිකය, ග්‍රාමීය සමාජ

හැඳින්වීම

දකුණු ආසියාතික කලාපයේ විවිධත්වයකින් යුතු පරිසර පද්ධති රැසක් පිහිටා ඇති රටක් වශයෙන් ශ්‍රී ලංකාව හඳුනාගත හැකි ය. පාරිසරික විවිධත්වය හා ආවේණිකත්වය ශ්‍රී ලංකාව තුළ ඉහළ ය. නමුත් සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය නිසා වනහරණය, වනාන්තර හායනය සහ ජෛව විවිධත්වය පහත වැටීම යන ක්‍රියාවලි රට තුළ අඛණ්ඩ ව සිදුවෙමින් පවතී. සංවර්ධන ක්‍රියාවලියෙහි දී ශ්‍රී ලංකාව මුහුණ දෙන ප්‍රධාන ගැටලුවක් වශයෙන් අලි-මිනිස් ගැටුම හඳුනාගත හැකි ය. ආසියානු මහාද්වීපය තුළ වැඩි ම අලි සංඛ්‍යාවක් සිටින රට ශ්‍රී ලංකාව යි. නමුත් මෙම අලි සමූහයට ජීවත්වීම සඳහා අප රටෙහි තිබෙන රක්ෂිත බිම් ප්‍රමාණය ඉතා පහළ අගයක් ගනී.

ගෝලීයකරණය හේතුවෙන් ලෝකයේ බොහොමයක් සමාජ සරල සමාජ තත්ත්වයේ සිට සංකීර්ණ සමාජයක් දක්වා ගමන් කර ඇත. විශේෂයෙන් ම කාර්මීකරණය, නාගරීකරණය මඟින් ශ්‍රී ලංකාවට හඳුන්වා දුන් විවෘත ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති මෙයට ප්‍රබල බලපෑමක් සිදු කර ඇත. විශේෂයෙන් ම ලෝකය තරඟකාරී මාවතකට පිවිසීමත් සමඟ සම්පත් අත්පත් කර ගැනීමේ තරඟයකට පුද්ගලයා නිරායාසයෙන් යොමුවිය. ජනගහන වර්ධනයත් සමඟ වාසස්ථාන පිළිබඳ ව ගැටලුව උද්ගත විය. එහි දී වනාන්තර එළි කරමින් නව ගම්මාන ඉදි කිරීම ලංකාව තුළ බොහෝ විට දැකගත හැකි විය. මෙහි දී උද්ගත වූ බරපතල ම අර්බුදයක් වූයේ අලිත්ගේ වාසස්ථාන අහිමි වී යාම යි. පසුකාලීන ව අලිත් ගම්වලට පැමිණීම, පුද්ගල හා දේපළ හානි සිදු කිරීම පිළිබඳ ව සුලබ ව කතාබහට ලක්වන මාතෘකාවක් බවට පත් විය. වර්තමානයේ ද බොහෝ ප්‍රදේශවල අලි - මිනිස් ගැටුම පවතින අතර එය රටේ සංවර්ධන ක්‍රියාවලියට ද ප්‍රබල බලපෑමක් සිදු කරනු ලබන මාතෘකාවක් බවට පත් ව ඇත. පාරිසරික තිරසාරභාවය ආරක්ෂා කර ගනිමින් සංවර්ධන ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවට නැංවීම කෙරෙහි ශ්‍රී ලංකා රජය අවධානය යොමු කර සිටියත්, ප්‍රායෝගික ව ක්‍රියාත්මක වීම තුළ බොහෝ දුබලතාවන් දැකගත හැකි ය.

නූතන සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය තුළ අලිත්ගේ වාසස්ථාන අහිමි වීම, අභය භූමි ජනපද බවට පත්වීම, හේන් ගොවිතැන් කටයුතු සඳහා විශාල වශයෙන් වනාන්තර එළිපෙහෙළි කිරීම මත වන අලි සමූහයා ගම්මාන කරා ළගා වීමේ තත්ත්වයක් උදා වී තිබේ. වනාන්තර තුළ තමන්ගේ වාසස්ථාන සහ ආහාරපාන අහිමි වීම මත වන අලි මනුෂ්‍ය ඝාතන සිදු කරමින් හා ගොවිතැන් කටයුතු විනාශ කරමින් ගම් තුළට කඩා වැදීම අද වන විට ඉතා සුලබ කරුණක් බවට පත් ව ඇත. මේ හේතුවෙන් වන අලිත් පමණක් නොව කැලෑව තුළ වෙසෙන අනෙක් සතුන් රැසක් ද

තම ආහාර හා ජල අවශ්‍යතාව සපුරා ගැනීම සඳහා ගම්මානවලට කඩා වැදීම දක්නට ඇත. මේ අතරින් අලි මිනිස් ගැටුම පිළිබඳ ව වර්තමානය වන විට වැඩි අවධානයක් යොමු වී ඇත. වන අලි ගම්මානවලට කඩා වැදීමත් සමඟ ගම්වැසියන් ද ඊට ප්‍රතිචාර දක්වන්නට යෑම හරහා අලි මිනිස් ගැටුම නිර්මාණය වේ. මෙහිසා වර්තමානය වන විට ජීවිත හානි, දේපළ හානි, වගා හානි පමණක් නොව අලි මරණ ද සැලකිය යුතු මට්ටමකින් ඉහළ ගොස් ඇත. සංවර්ධනය අත්පත් කර ගැනීමට නම් දෙපාර්ශවයේ ම සමබරතාව, සහජීවනය අවශ්‍ය වේ. එබැවින් මේ පිළිබඳ ව අවධානයට ලක් කිරීම කාලීන වැදගත්භාවයකින් යුක්ත ය (Mahees and Rajapasha, 2020).

සාහිත්‍ය විමර්ශනය

ශ්‍රී ලංකාවේ අලි

අතීතයේ සිට ශ්‍රී ලාංකිකයන්ට අලි සමඟ ඇත්තේ ඉතා සමීප සම්බන්ධතාවකි. පුද්ගලයාගේ දෛනික කටයුතුවලට මෙන් ම සමාජ, ආගමික, සංස්කෘතික කටයුතු සඳහා ද පුද්ගලයා අලිත්ගේ සහාය ලබාගෙන තිබේ. ලෝකයේ ආසියානු අලි ජීවත්වෙනු ලබන්නේ රටවල් 13ක ය. අලියා ගොඩබිම වසන විශාලතම සත්ත්වයා ය. අප්‍රිකානු අලියා සහ ආසියානු අලියා ලෙස අලි විශේෂ දෙකක් දිවි ගෙවන අතර අප රටේ දිවිගෙවන්නේ ආසියානු අලියා ය. විද්‍යාත්මක ව මෙම විශේෂය **Elephas Maximus Maximus** ලෙස හැඳින්වේ. ශ්‍රී ලංකාවේ දිවිගෙවන වන අලියා ඉන්දියානු හෝ ආසියානු වෙනත් රටවල තරමක් වෙනස්කම් දරන බැවින් ශ්‍රී ලංකානු අලියා අප රටට ආවේණික උප විශේෂයක් ලෙස සැලකේ. එබැවින් ශ්‍රී ලංකානු අලියා හැඳින්වීමට **Elephas Maximus Maximus** යන උප විශේෂ නාමය භාවිත වේ. එසේ ම ආසියානු අලි ජීවත් වන රටවල් අතුරින් වැඩි ම ආසියානු අලි ප්‍රමාණයක් සිටින රට ලංකාවයි (ද සිල්වා, 1998).

අලියා යනු දිගු කලක් ජීවත් වන සත්ත්වයෙකි. ඔවුන්ගේ පැවැත්ම රඳා පවතිනු ලබන්නේ ආහාර, ජලය, ප්‍රජනනය වැනි අවශ්‍යතා මතයි. විශේෂයෙන් ම මොවුන් ප්‍රජනනය සඳහා සහකරුවෙකු හෝ සහකාරියක සෙවීම සඳහා විශාල දුරක් දිනපතා සංචාරය කරයි. සාමාන්‍යයෙන් අලියෙකු දිනකට ආහාරයට කිලෝග්‍රෑම් 150ක ආහාර ප්‍රමාණයක් සහ ජලය ලීටර් 190ක් පරිභෝජනය කරයි. ඔවුන් තම ආහාර අවශ්‍යතාව සපුරා ගැනීම සඳහා විවිධ තණකොළ, පඳුරු, කොළ වර්ග, මුල්, පලතුරු ආදිය සෙවීමට විශාල ප්‍රමාණයක දුරක් සංචරණය කරයි. ආසියානු අලි ඇතුන්ගේ රංචුවකට අලි ඇතුන් 5 සිට

20 දක්වා ප්‍රමාණයක සාමාජිකයෝ සිටිති. එසේ ම මෙවැනි කණ්ඩායමක් ජීවත් වීම සඳහා වර්ග කිලෝ මීටර 100-1000 භූමි ප්‍රමාණයක් අවශ්‍ය වේ (Fernando and Lande, 2000., Williams et al, 2001., Alfred et al, 2012). අප්‍රිකානු අලි රවුචක් ජීවත්වීම සඳහා අවශ්‍ය භූමි ප්‍රමාණය වර්ග කිලෝ මීටර 11-500 දක්වා අගයක් ගනී (Shannon et al, 2006., Thomas et al., 2008).

වාර්ෂික ව අලි 250ක් පමණ ද , මිනිසුන් 50ක් පමණ ද අලි මිනිස් ගැටුම් හේතුවෙන් ජීවිතක්ෂයට පත්වන අතර වාර්ෂික ව විශාල වශයෙන් සිදු වන දේපළ හා වගා භානිය හේතුවෙන් සමාජීය හා ආර්ථික ගැටලු රාශියකට මුහුණ දීමට සිදුව ඇත. වර්තමානය වන විට ප්‍රදේශ කිහිපයක සිදුවන මෙම අලි මිනිස් ගැටුමට ප්‍රධාන වශයෙන් අලි ගහනය හා මිනිස් ගහනය වර්ධනය වීම, අලින්ගේ වාස භූමි මිනිසා විසින් ආක්‍රමණය කරනු ලැබීම, කෘෂිකාර්මික කටයුතු හේතුවෙන් අලි, මිනිස් ජනාවාස වෙත ආකර්ෂණය වීම ප්‍රධාන වශයෙන් බලපෑ ඇති බව හඳුනා ගෙන ඇත. මිනිසුන් වනාන්තර එළිකර වගා භූමි සැකසීම හේතුවෙන් එම වගා භූමි ආශ්‍රිත ප්‍රදේශ අලින්ට ජීවත් වීමට සුදුසු ප්‍රදේශ බවට පත්වේ. එමෙන් ම ඔවුන්ගේ ස්වාභාවික වාසභූමි අහිමි වීම නිසා වගා බිම් වෙතට අලින් පැමිණීමේ සම්භාවිතාව ඉහළ යමින් පවතී. ශ්‍රී ලංකාවේ අලි මිනිස් ගැටුම සම්බන්ධ විශේෂ විගණන වාර්තාව (2020)

සංවර්ධනය

සංවර්ධනය යනු කුමක් දැයි යන්න පිළිබඳ ව නිශ්චිත අර්ථකථනයක් දැක්විය නොහැකි ය. මන්ද ඒ සඳහා විවිධ පුද්ගලයන් හා ආයතන නොයෙක් නිර්වචන ඉදිරිපත් කර ඇති බැවිනි. සරල ව දැක්වුවහොත් “ යම් රටක, ප්‍රදේශයක හෝ ගෝලීය වශයෙන් පුද්ගලයන්ගේ සමාජීය, ආර්ථික, දේශපාලන යන අංශවල ඇතිවන යහපත් මෙන් ම ප්‍රමාණාත්මක වර්ධනය” සංවර්ධනය ලෙස අර්ථකථනය කළ හැකි ය.

සංවර්ධනය යනු රටක දුප්පත්කම අඩුවීම හෝ තුරන් කිරීම මෙන් ම අසමානතාව සහ විරැකියාව අත්විඳින අවස්ථාවයි (Seers, 1969).

සංවර්ධනය යනු ජන සංඛ්‍යාව සමාජීය, සංස්කෘතික හා සදාචාරාත්මක යන සාධක ඇතුළත් වෙනස් වීම් හා වර්ධනය පිළිබඳ ක්‍රියාදාමයකි (එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, 2022).

සංවර්ධනය යන්න පිළිබඳ ව බටහිර ලෝකයේ පිළිගත් අර්ථ නිරූපණය වන්නේ **Growth On change** යන්නයි. සාම්ප්‍රදායික ව සංවර්ධනය යන්න රටක සුභසාධනය හා ජනතාවගේ ජීවන තත්ත්වය සහ අවස්ථාවන්ගේ වැඩිවීමක් මෙන් ම වාණිජකරණය, නවීකරණය, කාර්මීකරණය හෝ ගෝලීයකරණය හා සම්බන්ධ ක්‍රියාවලියක් සේ ම රාජ්‍ය සුභාකරණය වීම හා සම්බන්ධ ක්‍රියාවලියක් යනාදී වශයෙන් හැඳින්විය හැකි ය (විතාරණ, 2016). එහි ඓතිහාසික පසුබිම ඇත්තේ යුරෝපයේ ය.

සංවර්ධන ක්‍රියාවලියේ දී ආර්ථික, සමාජ, සංස්කෘතික, ආධ්‍යාත්මික, දේශපාලනික ආදී සෑම අංශයක ම එකට බැඳුණු සංවර්ධනයක් සිදුවීම වැදගත් වේ. විශේෂයෙන් ම සංවර්ධනය තුළ කිසියම් රටක පවත්නා ස්වාභාවික හා මානව සම්පත් පුද්ගලයන්ගේ ජීවන තත්ත්වය නගා සිටුවීම පිණිස මෙය බුද්ධිමත් ව උපයෝගී කර ගැනීම වැදගත් වේ.

නූතන ලෝකයේ සමාජ, ආර්ථික රටාව තුළ සංවර්ධනය යන්නෙහි අරුත අතිශය සංකීර්ණ වී ඇත. ඉතිහාසයේ සිට සිදු වූ සමාජ ක්‍රම විකාශනයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස එය සිදු වී ඇති බව සඳහන් කළ හැකි ය. මේ අනුව සංවර්ධනය යන්නෙහි අර්ථය වඩාත් පුළුල් බව පැහැදිලි ය. ඒ අනුව සමාජ විද්‍යාත්මක ව සලකා බලන විට සංවර්ධනය යනු සියලු ම ජනතාවට වඩාත් යහපත් ජීවිත ගත කිරීමට අවශ්‍ය සුදුසු ම පසුබිම නිර්මාණය කිරීම ලෙස දැක්විය හැකි ය. සංවර්ධනය පිළිබඳ කලින් කලට කුමන නිර්වචනයන් ප්‍රකාශ වුව ද, සංවර්ධනය මිනිසාගේ සුබසිද්ධිය සඳහා වූවක් විය යුතු ය.

ශ්‍රී ලංකාවේ අලි මිනිස් ගැටුම

ලංකාවේ අලි මිනිස් ගැටුම සංවර්ධනය ක්‍රියාවලියට සිදු කරන බලපෑම පිළිබඳ ව අධ්‍යයනයට ලක් කිරීමේ දී ගෝලීය සන්දර්භය තුළ මේ සම්බන්ධයෙන් පවතින තත්ත්වය අවධානයට යොමු කිරීම වැදගත් වේ. ඉන්දියාව තුළ අලි මිනිස් ගැටුම මගින් වාර්ෂිකව පුද්ගලයින් 400 ක් සහ අලි 100 ක් මිය යන බව වාර්තා කරයි (MOEF, 2010). කෙන්යාව තුළ සෑම වසරක ම අලි 50-120 ක ප්‍රමාණයක් වනජීවී බලධාරීන් විසින් වෙඩි තබා ඝාතනය කර ඇත. එසේ ම 2010 සිට 2017 දක්වා කාලය තුළ අලි මිනිස් ගැටුමෙන් පුද්ගලයින් 200 ක් පමණ මිය යන බවත් වාර්තා වී තිබේ (Mariki et al, 2015).

ශ්‍රී ලංකාවේ මුළු බිම් ප්‍රමාණයෙන් 60% ක ප්‍රමාණයක් වන අලි ඇතුන් ජීවත් වේ. එම ප්‍රතිශතය ආසියානු අලින් දිවි ගෙවන අනෙක් රටවලට සාපේක්ෂ ව ඉතාමත් ඉහළ අගයක් ගනී. මෙම වන අලි ගහනයෙන් 70% ක් රක්ෂිත ප්‍රදේශවලින් බැහැර ව ජීවත් වේ. පසුගිය වසර 55 ක කාල පරාසය තුළ වන අලින්ගේ වාසභූමිවලින් 16% ක් අහිමි වී ඇත. එසේ ම ඔවුන් මෙරට මුළු භූමි ප්‍රමාණයෙන් 1.6% ක නව වාසභූමි ඇති කරගෙන තිබේ. එනම් පසුගිය දශක හයක පමණ කාලය තුළ අලි ඇතුන්ගේ වාස භූමිවලින් 15% ක් පමණ ඔවුන්ට අහිමි වී තිබේ. එම වාසස්ථාන අහිමි වීම නිසා එම ප්‍රදේශවල වාසය කළ අලි ඇතුන් සඳහට ම වඳ වී ගොස් ඇත. එබැවින් ලංකාවේ අලි ගහනය වැඩිවෙමින් පවතින බවට ඇතැමුන් දරන මතය වැරදි බව මෙම පර්යේෂණයෙන් පෙන්වා දී ඇත (Fernando et al, 2019., Channa., De Silva et al, 2019., Jayasinghe et al, 2019., Janaka et al, 2019 and, Jennifer Pastorini, 2019).

පෙර අධ්‍යයන

අලි මිනිස් ගැටුම ශ්‍රී ලංකාවේ සංවර්ධනය කෙරෙහි බලපාන ආකාරය පිළිබඳ ව අවධානයට ලක් කිරීමේ

දී මේ සම්බන්ධයෙන් සිදු කර ඇති පෙර අධ්‍යයන පිළිබඳ ව සැලකිලිමත් වීම වැදගත් වේ.

පෘතුගීසි ප්‍රනාන්දු (2000) විසින් වන සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් ඇති වී තිබෙන අලි මිනිස් ගැටුම පිළිබඳ ව **Elephant Conversation Sri Lanka** ලිපිය මඟින් විස්තර කර ඇත. මේ සඳහා මූලික ව ම හේතුව අනවශ්‍ය ඉදිකිරීම් හා වනජීවී නිලධාරීන්ගේ නොසැලකිලිමත් ප්‍රතිපත්ති කටයුතු බව ඔහු ප්‍රකාශ කරයි. අලි වැට නිවැරදි ව ඉදි නොකිරීම මේ සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන් බලපා ඇති බව ඔහු දක්වයි. එමෙන් ම අලි වෙඩි කල් ඉකුත් වීම, වන අලින් මුදා හැරීම සඳහා වනජීවී නිලධාරීන් කුළු පවතින මන්දෝන්සාහි බව ආදිය ද මෙහි දී සඳහන් කර ඇත (Fernando, 2000).

රන්ජන් බණ්ඩාර (2022) විසින් සම්පාදිත **Willingness to Pay for Conversation of Asia Elephant in Sri Lanka** නැමති පර්යේෂණ පත්‍රිකාව මඟින් දක්වා ඇත්තේ ගෝලීය ආර්ථිකයකට මුහුණ දීම සඳහා මිනිසා නිරන්තරයෙන් ම වෙනස්වන ආර්ථිකය සමඟ ගැටුම් ඇතිකර ගන්නා බව යි. එහි දී පුද්ගලයා යන සාධකය ගැන පමණක් අවධානය යොමු කරන අතර පරිසරයට හා වන සතුන්ට වන හානිය ගැන නොහිතන බව සඳහන් කර ඇත.

න්‍යායාත්මක පසුබිම

නවීකරණ ක්‍රියාවලිය මඟින් මූලික ව ම පෙන්වා දෙනු ලබන්නේ එක්තරා ඓතිහාසික ක්‍රියාවලියකි. එමඟින් සමාජයක් සරල අවධියක සිට සංකීර්ණ අවධියක් දක්වා ගමන් කිරීම විද්‍යාත්මක ව විග්‍රහ කරනු ලබයි. සමාජයක් වෙනස්වීම සඳහා අදාළ සමාජයේ සමාජ, ආර්ථික, දේශපාලනික හා සංස්කෘතික කාරණා බලපානු ලබයි. එමෙන් ම යම් රාජ්‍යයක් කුළු ක්‍රියාත්මක වන්නා වූ ප්‍රතිපත්ති, නීති රීති ආදී අභ්‍යන්තරික කාරණා ද මේ කෙරෙහි බලපෑමක් සිදු කරයි.

සරල අර්ථයෙන් ගත් විට සමාජ නවීකරණය යනුවෙන් අදහස් කෙරෙනුයේ සමාජ පරිණාමයයි. එක් අතකින් එය සමාජ වෙනස් වීමකි. කාලයක් පුරා පැවතගෙන ආ පුද්ගල ජන සම්ප්‍රදාය වෙනස් වීමට ලක් වීම ඕනෑම සමාජයක් කුළු සිදුවන ක්‍රියාදාමයකි. සමාජ වෙනස් වීම යනුවෙන් අදහස් කරනු ලබන්නේ කිසියම් සමාජයක ජීවත් වන පුද්ගල සමූහ අතර පවතින අන්තර් සබඳතාවල ස්වභාවය සහ ප්‍රමාණය මෙන් ම ඔවුන්ගේ තත්ත්වයන් හා කාර්යභාරවල වෙනස් වීමයි (පෙරේරා, 2002).

දේශපාලනය හා සම්බන්ධ බලය යන සංකල්පය නව ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී බලපානු ලබන ආකාරය පිළිබඳ ව අධ්‍යයනයට ලක් කිරීම සඳහා දේශපාලන පරිසර විද්‍යාව යන සංකල්පය භාවිත කෙරේ. තීරණ ගැනීම, ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ සම්පත් අයත් කර ගැනීමේ දී දේශපාලන සංස්ථාව කටයුතු කරන ආකාරය ආදී කරුණු පිළිබඳ ව අවබෝධයක් ලබා ගැනීමට මින් හැකිවනු ඇත (විතාරණ, 2016).

දේශපාලන පරිසර විද්‍යාව යනු බල සබඳතා පිළිබඳ ව මෙන් ම ස්වභාවධර්මයේ සහ සමාජයෙහි ක්‍රියාකාරිත්වය කෙරෙහි අවධානය යොමු කරන පාරිසරික අධ්‍යයනය කුළු ක්‍රියාත්මක වන ක්ෂේත්‍රයකි. දේශපාලන ආර්ථිකය, පශ්චාත් ව්‍යුහවාදය සහ ග්‍රාමීය සමාජ පිළිබඳ ව සිදු කරන ලද අධ්‍යයනයන් මඟින් මෙම විෂය සන්දර්භය සඳහා න්‍යායික පදනම සපයා තිබේ. ප්‍රධාන වශයෙන් ම මෙහි දී ආණ්ඩුවේ ඒජන්තවරුන් විසින් සතු බලය ප්‍රශ්න කිරීම, විමර්ශනයට ලක් කිරීම සිදු කරනු ලබයි (Simon, 2018).

දේශපාලන පරිසර විද්‍යාව කිසිසේත් ම අලුත් සංකල්පයක් නොවේ. න්‍යායක් ලෙස එය දේශපාලන, ආර්ථික සහ සමාජ පරිසරයන් අතර පවතින සම්බන්ධතා සහ පාරිසරික සංවර්ධනය පිළිබඳ ව මෙන් ම එහි ආරක්ෂාව කෙරෙහි ඇති කරනු ලබන බලපෑම පිළිබඳ අවබෝධ කර ගැනීමට උත්සාහ දරයි. (Greenburg and Park,1994).

පර්යේෂණ ගැටලුව

අතීතයේ සිට මිනිස් සමාජය මේ තාක් පැමිණි ඇති මග මානව පරිණාමයේ ප්‍රතිඵලයකි. සරල ව පැවති සමාජ කාර්මික විප්ලවය, ප්‍රංශ විප්ලවය වැනි සමාජ පරිවර්තන ක්‍රියාවලීන් ඔස්සේ සංකීර්ණ සමාජයක් දක්වා පැමිණ ඇත. එහි දී සමාජ, ආර්ථික, සංස්කෘතික, පරිසරමය ආදී සෑම අංශයක ම විශාල වෙනස්කම් රාශියක් ඇති විය. පුද්ගල වාදය ඉස්මතු වූ අතර ස්වාභාවික සම්පත් අසීමිත ලෙස පරිභෝජනයට ලක් කරමින් මානව අවශ්‍යතා තෘප්ත කර ගැනීමට පුද්ගලයා විසින් කටයුතු කරන ලදී. මෙවැනි තත්ත්වයක් කුළු වන සතුන්ගේ වාසභූමි ප්‍රබල තර්ජනයකට ලක්විය. මන්ද පුද්ගල අවශ්‍යතා සඳහා වනාන්තර එළි කිරීම සහ සත්ත්වයන්ට ද අයත් ව පවතින පාරිසරික සම්පත් මිනිසා තම ග්‍රහණයට නතු කරගත් බැවිනි.

මේ නිසා ලෝකයේ අලි ගහනයක් පවතින බොහෝ රටවල් මුහුණ දෙනු ලබන ප්‍රධාන ගැටලුවක් බවට අලි මිනිස් ගැටුම පත් ව ඇත (ද සිල්වා, 1998). එය අලි ඇතුන්ගේ පැවැත්මට හා මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවගේ ද පැවැත්මට විශාල අහිමියෝගයක් වී ඇත. මන්ද ජනගහන ව්‍යාප්තියත් සමඟ වනාන්තර එළි කිරීම මඟින් අලින්ට තම වාස භූමිහි ප්‍රමාණය අවම වෙමින් යන බැවිනි. වඩාත් සමීප ව මෙම කොට්ඨාසයන් ද්විත්වය ම වාසය කිරීම නිසා ගැටුම් ඇතිවීමේ ප්‍රවණතාව ඉතා ඉහළ අගයක් ගනී. බොහෝ විට ජීවිත විනාශ බොහොමයක් මෙම ප්‍රදේශවලින් වාර්තා වීම ඉතා සුලභ කරුණක් බවට වත්මනේ පත් ව ඇත.

ලංකාවේ අලි මිනිස් ගැටුම් සංවර්ධන ක්‍රියාවලියට සිදු කරන බලපෑම පිළිබඳ ව අධ්‍යයනයට ලක් කිරීමේ දී ගෝලීය සන්දර්භය කුළු මේ සම්බන්ධයෙන් පවතින තත්ත්වය අවධානයට යොමු කිරීම වැදගත් වේ. කෙත්තාව කුළු සෑම වසරක ම අලි 50-120ක ප්‍රමාණයක් වනජීවී බලධාරීන් විසින් වෙඩි තබා ඝාතනය කරනු ලැබ ඇත. එසේ ම 2010 සිට 2017 දක්වා කාලය කුළු අලි මිනිස් ගැටුමෙන් පුද්ගලයින් 200ක් පමණ මිය යන බවත් වාර්තා වී තිබේ. ඇත්

දළ වෙළඳාම සඳහා නීතිවිරෝධී ලෙස අලි ඇතුන් ඝාතනය කිරීම අප්‍රිකාවේ අලි මරණ සංඛ්‍යාව වර්ධනය කිරීමට ප්‍රධාන හේතුවක් වී ඇත (Mariki et al, 2015).

ඉන්දියාවේ වගා කටයුතු හා සම්බන්ධ පවුල් 500,000කට සෘජු බලපෑම් ඇති කරමින් ගැටුම් සිදුවන අවස්ථාවල දී පුද්ගලයන් 400ක් සහ අලි ඇතුන් 100ක් වාර්ෂික ව මිය යන බව ඉන්දියාව වාර්තා කරයි (MOEF, 2010).

ලෝකයේ අලි මිනිස් ගැටුම් පවතින රටවල් අතුරින් ශ්‍රී ලංකාව ඉදිරියෙන් ම සිටින රටකි. ශ්‍රී ලංකාවේ වාර්ෂික ව අලි මිනිස් ගැටුම්වලින් මිනිස් මරණ 70කට අධික සංඛ්‍යාවක් සහ අලි ඇතුන් මරණ 200කට අධික සංඛ්‍යාවක් වාර්තා වේ. (Santiapillai et al, 2010., Fernando and Pastorini, 2011). ලංකාවේ මෙම ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා විවිධ ක්‍රියාමාර්ග ගත්ත ද නොයෙකුත් හේතූන් මත ඒවා අසාර්ථක වී ඇති ආකාරය දැකගත හැකි ය. අලි අනාථාගාර ඉදි කිරීම, අලි වැටවල් ඉදි කිරීම මේ සඳහා ගත් ක්‍රියාමාර්ග කීපයකි. කෙසේ හෝ නූතනයේ සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය තුළ අලි මිනිස් ගැටුම තව තවත් උත්සන්න වෙමින් පවතින ආකාරයක් නිරීක්ෂණය කළ හැකි ය. මෙහිසා ශ්‍රී ලංකාවේ අලි - මිනිස් ගැටුම සංවර්ධන ක්‍රියාවලියට කුමනාකාරයේ බලපෑමක් සිදු කරනු ලබන්නේ ද යන පර්යේෂණ ගැටලුව අධ්‍යයනයට ලක් කිරීම කාලෝචිත ය.

පර්යේෂණයේ අරමුණ

ශ්‍රී ලංකාව යනු ජෛව විවිධත්වය අතින් ප්‍රමුඛත්වයෙහි ලා සැලකෙන රටකි. ඕනෑ ම රටක තිරසාර සංවර්ධන අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීමට නම් මිනිසා, ස්වාභාවික පරිසරය හා සත්ත්වයන් ආරක්ෂා විය යුතු ය. මේවායෙහි තුල්‍යතාව නොමැති වීම විශාල හානිදායක තත්ත්වයන් ඇති කරයි. විශේෂයෙන් ම ශ්‍රී ලංකාවෙහි බහුල ව ම කතා බහට ලක්වන අලි මිනිස් ගැටුම් නිර්මාණය වන්නේ ද මේ හේතුව මුල් කොට ගෙන ය. අලින්නේ වාසස්ථානවල ගුණාත්මක බව පිරිහීම නිසා ඔවුන්ගේ පැවැත්ම විශාල තර්ජනයකට ලක්ව ඇත. සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් සිදු වන වන සංහාරය ඉතා අධික වන අතර මේ හේතුවෙන් මිනිස් ජීවිත, අලි මරණ සහ දේපළවලට සිදුවන හානිය ඉතා විශාල ය (ද සිල්වා, 1998). මෙවැනි විශාල හානි වාර්ෂික ව වාර්තා වුව ද මේ සඳහා තවමත් නිශ්චිත පිළිතුරක් සොයාගෙන නැත.

මෙහිසා ඇතිවී තිබෙන අහිතකර බලපෑම් ලෙස කෘෂි හෝග හානිය, දේපළ හානිය, මිනිසුන්ට ශාරීරික

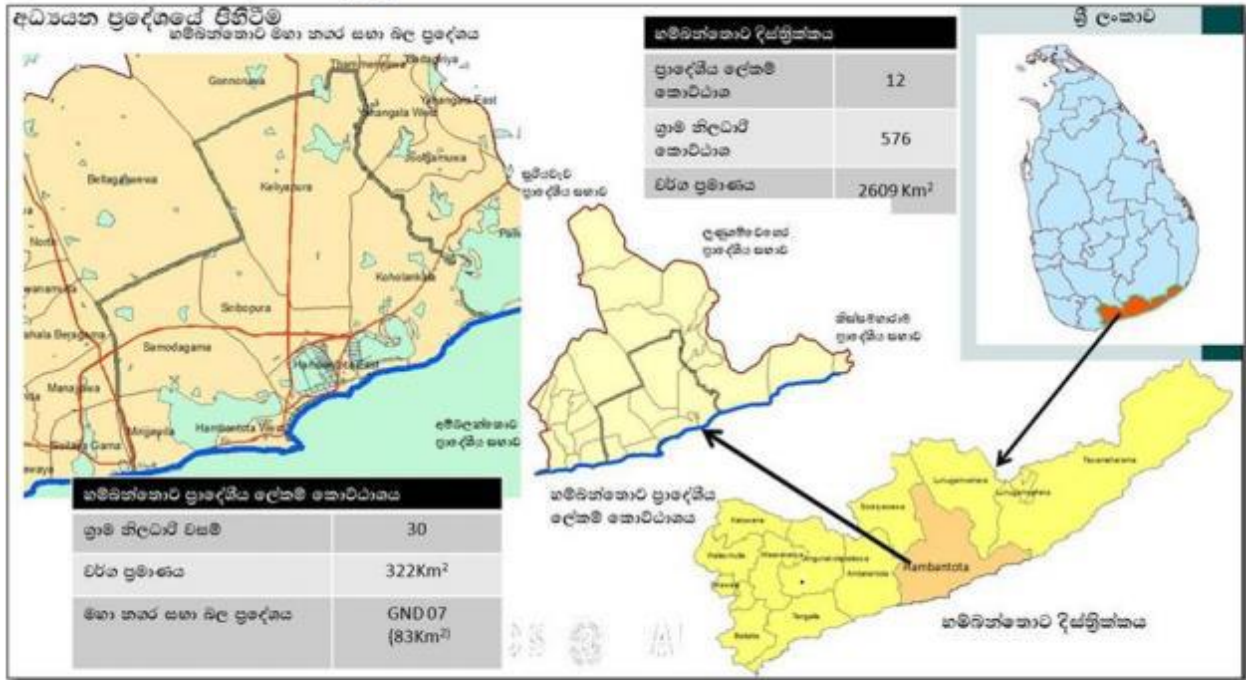
ආබාධ සිදුකිරීම හෝ මරණයට පත් කිරීම, මානසික පීඩා ඇති කිරීම දැක්විය හැකි ය. වන අලින්නට එල්ල වන බලපෑම් වශයෙන් ඔවුන්ට ශාරීරික ආබාධ සිදු කිරීම, ඝාතනය වීම, බියට පත් කිරීම, හිංසනයකට ලක්වීම, තම පාරම්පරික වාස භූමි අහිමි වී යාම සහ නිරාහාර ව මියයාමට සිදුවීම යනාදිය දැක්විය හැකි ය. වන අලින්නට එල්ලවන බලපෑම් බොහොමයක් සිදුවන්නේ අලි-මිනිස් ගැටුම් පාලනය කිරීම සඳහා යොදා ගන්නා විවිධ ක්‍රමවේදයන් හේතුවෙනි. එනිසා මෙම අධ්‍යයනයේ ප්‍රධානතම අරමුණ බවට පත් වන්නේ ශ්‍රී ලංකාවේ අලි - මිනිස් ගැටුම නිර්මාණය වීම සඳහා සංවර්ධන ව්‍යාපෘති මඟින් සිදු කර ඇති බලපෑම හඳුනා ගැනීම යි.

පර්යේෂණයේ වැදගත්කම

ගොඩබිම මත වාසය කරන විශාල ම ජීවියා වශයෙන් සැලකෙන අලියාට ලාංකේය සංස්කෘතික සන්දර්භය තුළ හිමි වන්නේ ඉතා සුවිශේෂ ස්ථානයකි. නමුත් වර්තමානය වන විට අලි සම්බන්ධයෙන් බොහෝ සංකථන ගොඩ නැඟී ඇත්තේ අලි මිනිස් ගැටුම හේතු කොට ගෙන ය. එම සට්ටනය මේ වන විට විසඳුමක් සොයාගත නොහැකි මට්ටමේ සංකීර්ණත්වයට පත් ව ඇත. වර්තමාන ශ්‍රී ලංකාවේ වන අලින් සැරිසරන ඕනෑ ම ප්‍රදේශයක අලි මිනිස් ගැටුම හට ගැනීම ඉතා සුලබ කාරණාවක් බවට පත් ව ඇත. මෑතකාලීන වාර්තාවලට අනුව මෙම ගැටලුවේ කැපී පෙනෙන වර්ධනයක් දැකගත හැකි ය. මේ ආකාරයට වාර්ෂික ව අලි මිනිස් ගැටුම වර්ධනය වීම සඳහා බලපානු ලබන ප්‍රධාන හේතුවක් වන්නේ ග්‍රාමීය වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වන සංවර්ධන ව්‍යාපෘතීන් ය. ශිෂ්‍යයන් වර්ධනය වන ජනගහනය හේතුවෙන් ඔවුන්ට අවශ්‍ය නිවාස, වගා කටයුතු සඳහා ඉඩම් මෙන් ම සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සඳහා යටිතල පහසුකම් සැපයීම සඳහා වන අලින්නේ වාස භූමි බවට පත් ව ඇති කැලෑ පෙදෙස් මිනිසා විසින් අත්පත් කරගනු ලැබ ඇත. මෙම භූමි අත්පත් කර ගැනීම නිශ්චිත සැලසුමකට අනුව සිදු නොකරන අතර වන අලියාට අවශ්‍ය වන ආහාර, ජලය හා අනෙකුත් අවශ්‍යතා තෘප්ත කර ගැනීම සඳහා ඔවුන් මිනිස් වාස භූමි වෙත පැමිණීමෙන් අලි මිනිස් ගැටුම් නිරන්තරයෙන් හටගනී. අලි මිනිස් ගැටුම හේතුවෙන් මිනිසා මෙන් ම අලින් ද බොහෝ හිරිහැරයන්ට ලක් වේ. විශේෂයෙන් ම අද වන විට අලියා යනු මිනිසාගේ ප්‍රධාන සතුරෙකු වශයෙන් සලකන තත්ත්වයට පත් ව ඇත. මෙහිසා රට තුළ ප්‍රධාන කතාබහට ලක්ව තිබෙන රටේ සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය හා අලි මිනිස් ගැටුම පිළිබඳ ව අවධානයට ලක් කිරීම ඉතා කාලෝචිත වනු ඇත.

පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

රූපසටහන් අංක 2.1 අධ්‍යයන ප්‍රදේශයේ පිහිටීම

මූලාශ්‍රය - නාගරික සංවර්ධන අධිකාරිය, හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික් කාර්යාලය - 2018

ශ්‍රී ලංකාවේ දකුණු පළාතේ නැගෙනහිර දිශාවට වන්නට පිහිටා ඇති හම්බන්තොට ප්‍රදේශය ලේකම් කොට්ඨාසය අධ්‍යයන ප්‍රදේශය වශයෙන් තෝරා ගෙන ඇත. හම්බන්තොට ප්‍රදේශය ලේකම් කොට්ඨාසය සඳහා අයත් භූමි ප්‍රමාණය වර්ග කිලෝමීටර 322 කි. මෙය ග්‍රාම නිලධාරී වසම් 30 කින් සමන්විත වේ. හම්බන්තොට නගර සභා බල ප්‍රදේශය ද හම්බන්තොට ප්‍රදේශය ලේකම් කොට්ඨාසය තුළ පිහිටා ඇත. මෙයට හම්බන්තොට නැගෙනහිර සහ හම්බන්තොට බටහිර යන ග්‍රාම නිලධාරී වසම් දෙක ඇතුළත් වූ අතර එයට අයත් ව පැවති භූමි ප්‍රමාණය කිලෝමීටර 9.19 කි. 1639 අංක 12 දරණ 2010.02.02 ප්‍රකාශයට පත් කළ අති විශේෂ ගැසට් පත්‍රය මඟින් හම්බන්තොට නගර සභා බල ප්‍රදේශය මහ නගර සභාවක් ලෙස ප්‍රකාශයට පත් කරමින් එහි භූමි ප්‍රමාණය පුළුල් කරන ලදී. ඒ සඳහා හම්බන්තොට බටහිර, හම්බන්තොට නැගෙනහිර, සිරිබෝපුර, කොහොලංකල, කැලියපුර, සාමෝදාගම, මිරිපිට්ටිල යන ග්‍රාම නිලධාරී වසම් අයත් වේ. මේ සඳහා අයත්වන මුළු භූමි ප්‍රමාණය වර්ග කිලෝමීටර 83 කි (හම්බන්තොට මහ නගර සභා සැලැස්ම - වෙළුම 1, 2019 - 2020).

මේ සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන් ම භාවිත කරන ලද්දේ ද්විතීයික දත්ත මූලාශ්‍රයන් ය. මෑතකාලීන ව විද්වතුන් විසින් සිදු කළ පර්යේෂණ හා අන්තර්ජාතික ලිපි හා සඟරා මේ සඳහා මූලාශ්‍රය වශයෙන් භාවිත කර ඇත. එමෙන් ම මේ යටතේ ලියවී ඇති වාර්තා, පොත් පත්, පුවත්පත්, සඟරා, අන්තර්ජාලය මෙන් ම වනජීවී

දෙපාර්තමේන්තුවේ මේ සම්බන්ධ ව ලියවී ඇති ලිඛිත මූලාශ්‍රය පරිශීලනය කරන ලදී.

ප්‍රතිඵල සාකච්ඡාව

සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සඳහා වනාන්තර ප්‍රදේශ අත් කර ගැනීම යටත් විජිත යුගයේ සිට සිදු වන්නකි. 19 වන ශත වර්ෂයේ අග භාගයේ සිට කෝපි, තේ සහ රබර් වගාව සඳහා මහා පරිමාණයෙන් කැලෑ ඵලි කිරීම සිදුවිය. අධිරාජ්‍යවාදීන් විසින් මෙලෙස සිදු කළ මහා පරිමාන වනාන්තර හෙළි කිරීම නිසා වල් අලි විශාල ප්‍රමාණයක් විනාශයට ලක්වූහ. මේ ආකාරයට මහා පරිමාණයේ වගා කටයුතු ක්‍රියාත්මක වීම නිසා බොහෝ වල් අලි දඩයම්කරුවන්ගේ වෙඩි උණ්ඩයට ලක් වූ අතර අනෙක් අලි හීලෑ කර අපනයනය කරන ලදී (ද සිල්වා, 1998).

වන අලියා යනු ස්වභාවයෙන් ම සංචාරක සත්ත්වයෙකු වන අතර ඔවුන් තමාට ආවේනික සුපුරුදු මාර්ග ඔස්සේ ගමන් කරයි. සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සඳහා වන අලිත්ගේ භූමි ඵලි කිරීම සිදු කළත් ඔවුන් තම සුපුරුදු ගමන් මාර්ග වෙනස් කිරීමට කටයුතු නොකරයි. වන අලිත්ට නිදහසේ සංචරණය කිරීමට ඉඩ සැලසීම සඳහා 2019 සැප්තැම්බර් වන විට අලි පිවිසුම් 03ක් පමණ ගැසට් මඟින් ප්‍රකාශ කර තිබුණු අතර 2015 මැයි මස සිදු කළ වන අලි මිනිස් ගැටුම කළමනාකරණය සඳහා වූ ව්‍යාපෘති යෝජනාව මඟින් තවත් ව්‍යාපෘති 16ක් හඳුනාගෙන මේ වන විට පිවිසුම් 07ක සමීක්ෂණ කටයුතු සිදු කළ ද මෙතෙක් එක් වන පිවිසුමක් හෝ ප්‍රකාශයට පත් කිරීමට

අපොහොසත් වී ඇත. ස්වාභාවික පරිසර කුලයනාව නොසලකා හරිමින් වන අලි පිවිසුම් අවහිර කරමින් ජනාවාස ස්ථාපිත කිරීම, වගා කටයුතු සිදු කිරීම, සංචාරක ස්ථාන, හෝටල් ආදිය ඉදි කිරීම වැනි කරුණු ප්‍රධාන වශයෙන් ම අලින් ගම් වැදීමට හේතු වී තිබේ (ශ්‍රී ලංකාවේ අලි මිනිස් ගැටුම සම්බන්ධ විශේෂ විගණන වාර්තාව, 2020).

වගු අංක 01
2017-2021 දක්වා වර්ෂවල සිදු වී ඇති අලි මරණ හා ජීවිත හානි

වර්ෂය	වාර්ෂික අලි මරණ	ජීවිත හානි
2017	87	256
2018	96	319
2019	121	405
2020	113	327
2021	142	375

(ප්‍රකාශ, 2022.03.31)

මෑතකාලීන ලංකාවේ ඉතා බහුල ව සංවර්ධන ව්‍යාපෘතින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද දිස්ත්‍රික්කයක් වන්නේ හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයයි. පසුගිය වසර 15ක පමණ කාලයක සිට හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ වන සතුන් වෙසෙන ප්‍රදේශ හෙළි කරමින් සිදු කෙරෙන මහා පරිමාණ සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් වන සතුන්ගේ වාසභූමි අහිමි වෙමින් පවතී. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් දිස්ත්‍රික්කයේ අලි මිනිස් ගැටුම වර්ධනය වූ අතර අනෙක් කැලෑ ප්‍රදේශය තුළ වෙසෙන මුවන් ගෝත්‍රන් ඇතුළු වනසතුන් දඩයක්කරුවන්ගේ ගොදුරු බවට පත්වෙමින් තිබේ.

ප්‍රදේශයේ සිදුවන සංවර්ධනය නිසා හෙක්ටයාර 8000ක පමණ ප්‍රදේශයක් අලින්ගේ සංවරණ සඳහා වෙන් කර ඇති අතර ඉන් හෙක්ටයාර 1400ක් මහා නගර සභා ප්‍රදේශයට ඇතුළත් වේ. මෙම කලාපය තුළ වන අලි 400ක් පමණ ජීවත් වෙතැයි ගණන් බලා ඇත (නාගරික සංවර්ධන අධිකාරිය - හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික් කාර්යාලය, 2018).

තව සංවර්ධන ව්‍යාපෘති හේතුවෙන් අලිමංකඩවල් වැසියාම, වන අලින් ගම් වැදීම හා ඔවුන්ගේ වාසභූමි සීමා වීම වැනි තත්වයන් දැකගත හැකි ය. විශේෂයෙන් ම නව නිවාස ව්‍යාපෘති, පරිපාලන සංකීර්ණය, දක්ෂිණ අධිවේගී මාර්ග දිගුව හේතු කොට ගෙන අලින්ගේ සංවරණ භූමි සීමාවීම හා අලිමංකඩ ඇහිරි ගොස් ඇත. හම්බන්තොට ප්‍රදේශය තුළ අලි මිනිස් ගැටුම් උග්‍ර වීමට එය ප්‍රධාන හේතුවක් වී තිබේ. 2017 වර්ෂය තුළ ජීවිත හානි 10ක්, නිවාස හානි 95ක් හා අලින් 04ක් ජීවිතක්ෂයට පත් ව ඇත (නාගරික සංවර්ධන අධිකාරිය - හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික් කාර්යාලය, 2018).

සංවර්ධන ව්‍යාපෘති හේතුවෙන් අලි ගහනය සඳහා අහිමි වන භූමිය සඳහා අලි කළමනාකරණ රක්ෂිතයක් වෙන් කිරීමට යෝජනා වී ඇතත් එය ප්‍රමාද වී තිබේ. මේ වන විට එලෙස යෝජනා වී තිබූ භූමිය ද නොයෙකුත් ව්‍යාපෘති සඳහා භාවිතයට ගනී. අයිරිෂ්, ඇනෝව්, ෆාර්නා, නැව්ටාස් යන සමාගම්

විසින් සුර්ය බලශක්ති බලාගාර ඉදිකිරීම සඳහා හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ තිස්සපුර, බුරුතංකන්ද ප්‍රදේශයේ වනාන්තර අක්කර 600ක් එළිපෙහෙළි කර තිබේ. වල්සපුරල, දිවුල්පැලැස්ස වැව් ඉහත්තැවේ අලි - ඇතුන් ජීවත් වූ අක්කර 300කට වැඩි වනාන්තර භූමි ප්‍රදේශයක් සම්පූර්ණයෙන් ම එළිපෙහෙළි කර සුර්යය බලශක්ති ගම්මානයක් ඉදි කර තිබේ. මෙම වැව ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය අලි - ඇතුන් විශාල රංචු වශයෙන් ජීවත් වූ ප්‍රදේශයකි. නමුත් මෙම බලාගාරය නිසා ඔවුන්ගේ ජී වාස භූමි අහිමි වී ඇත.

ලංකාවේ දෙවන ජාත්‍යන්තර ගුවන්තොටුපළ ඉදි කිරීම සඳහා මත්තල ප්‍රදේශයේ අලි - ඇතුන්ගේ ප්‍රධාන වාසස්ථානයක් වූ දැවැන්ත වනාන්තර පද්ධතියේ අක්කර 5000ක් සම්පූර්ණයෙන් යොදා ගන්නා ලදී. ඉන්පසු ව ඒ ආශ්‍රිත මාර්ග පද්ධති හා යටිතල පහසුකම් නැංවීමට, හම්බන්තොට වරාය ඉදි කිරීමට, හම්බන්තොට ජාත්‍යන්තර සම්මන්ත්‍රණ ශාලාව, මිරිපිපිල ආයෝජන කලාපය, හම්බන්තොට පරිපාලන සංකීර්ණය හා ක්‍රිකට් ක්‍රීඩාපිටිය ඉදි කිරීම සඳහා ද විශාල කැලෑ ප්‍රමාණයක් එළි කරන ලදී. මේ හේතුවෙන් වාසස්ථාන අහිමි වූ වන අලි පහළ අන්දරගස්වැව, දිමුතුගම, එලල්ල, පහළ මත්තල, උඩ මත්තල, පුංචිඅප්පු ජදුර, බදගිරිය ආදී ගම්මානවලට වාසස්ථාන අහිමි වූ අලි - ඇතුන් පිවිසීමෙන් දැවැන්ත අලි - මිනිස් ගැටුමක් අලුතින් නිර්මාණය වී තිබේ. මේ නිසා වගා බිම්වලට හා දේපොළවලට සිදු වී ඇති හානිය විශාල වන අතර ඇතැම් ගොවි ජනතාව වගා කටයුතුවලින් ඉවත් වීමට පවා මේ තත්වය බලපා තිබේ.

හම්බන්තොට වරාය පරිශ්‍රය, මිරිපිපිල ආයෝජන කලාපය, හම්බන්තොට පරිපාලන සංකීර්ණය කොටස, ක්‍රීඩා පිටිය ආශ්‍රිත නුගේගලයාය එඩිසන් කන්ද ප්‍රදේශය ආශ්‍රිත ව සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් විශාල වන ප්‍රමාණයක් එළි කර ඇත. මේ නිසා විශාල වනාන්තර බොහොමයක් පවතින්නේ කොටස් වශයෙන් අතර මානප්පුව කැලය, මදුනාගල වනාන්තරය, නාගරවැව ප්‍රදේශය, ඉහළ කුඹුක්වැව හා කුමාරගම කැලෑ ප්‍රදේශයේ අලි ඇත්තු විශාල ප්‍රමාණයක් හුදකලාව සිටිති. මේ සියලු සතුන් අතරමංව සිටින්නේ හම්බන්තොට ප්‍රදේශය තුළ මෑතකාලීන ව ක්‍රියාත්මක කළ සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිවල ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ය. මාතර සිට හම්බන්තොට දක්වා අධිවේගී මාර්ගය ඉදි කර ඇති අතර මාතර සිට ඉහළ අන්දර වැව හරහා මත්තල ගුවන්තොටුපොළ දක්වා ඉදිකර ඇති අධිවේගී මාර්ගය හා මාගම්පුර වරායේ සිට ඉහළ අන්දරවැව දක්වා ඉදිකර ඇති අධිවේගී මාර්ග පිවිසුම හේතුවෙන් මෙම රක්ෂිතයේ වනාන්තර පද්ධති දැඩි ලෙස බණ්ඩනය වීමට ලක් ව තිබේ. මේ වන විට අධිවේගී මාර්ගය සකස් කිරීම සඳහා මීටර් 150ක් පමණ පළල හා කිලෝමීටර් 8ක් පමණ දිග වනාන්තර තීරයක් සම්පූර්ණයෙන් ම ඉවත් කර ඇත. මෙම අධිවේගී මාර්ග හේතුවෙන් සීනුක්කුල, වල්සපුරල, කරවලවැව වනාන්තර ප්‍රදේශය සම්පූර්ණයෙන් ම අලි - ඇතුන් සමඟ ම හුදකලා වීම සිදු ව තිබේ. මේ පිළිබඳ ව අදාළ සැලසුම් සකස් කරන්නන්ගේ අවධානය යොමු නොකිරීමෙන් සිදු ඇත්තේ අවට ජනතාව අලි - මිනිස් ගැටුමට තව තවත් ගොදුරු වීම ය (වාමිකර, 2019 ඔක්තෝබර් 16).

හම්බන්තොට වරාය හා මත්තල ගුවන් තොටුපොළ ඉදිකිරීමට ප්‍රථම සකස් කළ පරිසර බලපෑම් ඇගයීම් වාර්තාවල පැහැදිලි කර ඇත්තේ මේ සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් අවතැන්වන අලි - ඇතුන්ට රැකවරණය සැලසීම සඳහා හම්බන්තොට වන අලි කළමනාකරණ රක්ෂිතය ප්‍රකාශයට පත් කළ යුතු බව ය. නමුත් එය එම වාර්තාවලට පමණක් සීමා වී ඇති අතර හම්බන්තොට සංවර්ධනය සඳහා එම නිර්දේශිත භූමිය ද භාවිතයට ගනිමින් පවතී. මෙහිසා වල්සපුගල, කරුවලවැව, මදුනාගල, හැඩිල්ල, කරඹගහමුල්ල, නබඩගස්වැව කටු වැව, පතලයාගම, ආරබැද්ද, කැලිගම, ගල්වැව හොඬවැල් පොකුණ, බැල්ලගස් වැව බැරගම, අම්බලන්තොට, මානප්පාව, වැවේගම, වැලි ආර, වැලි වැව, මීගහපදුර, මත්තල, උඩමත්තල, ගොන්නෝරුව, බඳගිරිය, තම්මැන්නාව, කැරුස වැව, ජුල්ගමුව, යහන්ගල, අන්දරුවැව, පන්වැව, සිනුක්කුගල, නාගරුවැව, කුඩා ඉදිවැව, කැටැන්වැව හා උණුදිය පොකුණ ආදී ප්‍රදේශවල අලි - මිනිස් ගැටුම උග්‍ර තත්ත්වයකට පත් ව තිබේ.

මේ ආකාරයට සංවර්ධන ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවට නැංවීම තුළ සිදුවන වන විනාශයේ ප්‍රතිඵලය වී ඇත්තේ මෙතෙක් අලි - මිනිස් ගැටුම නොපැවති බොහෝ ප්‍රදේශ එහි ගොදුරු බවට පත් වීමයි.

අලින් බොහොමයක් තම වාස භූමි ලෙස තෝරා ගනු ලබන්නේ විශලි කලාපයට අයත් ප්‍රදේශයන් ය. විශේෂයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ දකුණ, වයඹ, උතුර වැනි පළාත්වල බහුල ව අලි වාසය කරති. හම්බන්තොට, වැල්ලවාය, තණමල්විල, කතරගම, හම්බෙගමුව වැනි ප්‍රදේශවල බොහෝ අලි ඝාතනයට ලක් වූයේ ගම්මුත්තේ හේන් ගොවිතැන් ආරක්ෂා කර ගැනීමට යාමෙනි. විශේෂයෙන් ම ලංකාව තුළ ක්‍රියාත්මක වන ලද බොහෝ සංවර්ධන ව්‍යාපෘති අලින්ගේ වාස භූමි සමීප ව ක්‍රියාත්මක කිරීමට යාම මීට බලපාන ලද මූලික ම සාධකයක් වී ඇත.

මේ ආකාරයට හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කය තුළ මහා පරිමාණ ආකාරයෙන් සංවර්ධන ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක වීම ප්‍රදේශයේ සමාජ, ආර්ථික, දේශපාලනික, පාරිසරික වශයෙන් වෙනස්කම් රැසක් ඇති කිරීමට හේතු වී තිබේ.

නවීකරණය න්‍යායේ ප්‍රධානතම අදහස වන්නේ සාම්ප්‍රදායික ගමක් ක්‍රමානුකූල සංවර්ධනයට ලක් වීමේදී සිදු වී ඇති බලපෑම හඳුනා ගැනීමයි. එනම්, සාම්ප්‍රදායික හෝ ඌන සංවර්ධිත රටවල් තුනතත්වය කරා පැමිණීමේ ක්‍රියාවලියයි.

නවීකරණ සංකල්පය තුළ සමාජයක සිදු වන නවීකරණ විධි තුනක් අදහස් වේ. එනම් ආර්ථික නවීකරණය, දේශපාලන නවීකරණය, සමාජ සංස්කෘතික නවීකරණය වශයෙනි. ආර්ථික නවීකරණයේ දී සලකා බලන්නේ ආර්ථික සංස්ථාවේ සිදු වන නවීකරණමය පරිවර්තනය යි. එනම් සාම්ප්‍රදායික වැඩවසම් ආර්ථික ව්‍යුහය වෙනුවට වෙළඳපොළ ආර්ථික ක්‍රමයක් වර්ධනය වීම, කාර්මීකරණය ආර්ථිකයේ ගාමක බලවේගය බවට පත් වීම, වැටුප් ක්‍රම ස්ථාපිත වීම, දියුණු තාක්ෂණ ආදේශය, කුලී ශ්‍රමය, ශ්‍රම විභජනය, මූල්‍ය

සංරක්ෂණය, බැංකු හා රක්ෂණ කටයුතු මෙන් ම වෘත්තීය මට්ටම්වල සිදු වන වෙනස්වීම් වැනි ලක්ෂණ ආර්ථික නවීකරණයේ දී සලකා බැලේ. නවීකරණය යනු සමාජයේ එක්තරා ස්වරූපයක සිට එයට වඩා අලුත් තත්ත්වයකට හැඩගැසීම යි. මෙම හැඩගැසීම සාම්ප්‍රදායික තත්ත්වයේ සිට නවීන තත්ත්වයක් දක්වා සිදුවිය හැකි ය.

ඉහත දක්වන ලද අදහස් අනුව හම්බන්තොට ග්‍රාමීය සමාජ සාපේක්ෂ ව සංවර්ධනයට ලක්ව ඇති අයුරු හඳුනාගත හැකි ය. විශේෂයෙන් ම නව ව්‍යාපාර ආරම්භ වීම, මාර්ග පද්ධතිය දියුණු වීම නිසා තම නිෂ්පාදන ප්‍රවාහනය කිරීම සඳහා පහසුකම් සැලසීම, අග නගරය හා සම්බන්ධ වීමට පහසු වීම, ඉඩම් සඳහා ඉහළ වටිනාකමක් හිමිවීම වැනි සාධනීය කාරණා රැසක් මේ මගින් ග්‍රාමීය ජනයාට හිමි ව තිබේ. නාගරික ප්‍රදේශ හා සම්බන්ධ වීම නිසා පුද්ගල ජන ජීවිතය තුළ ද එනම්, ඇඳුම් පැළඳුම්, භාෂා භාවිතය, සන්නිවේදය වැනි අංශ රැසක පරිවර්තනයන් දැකගත හැකි ය.

නමුත් සංවර්ධන ඉලක්ක සපුරා ගැනීමේ දී වන සංහාරයන් සිදු වීම, වන ජීවීන්ට අයිති භූමිය මනුෂ්‍යයන් නීති විරෝධී ලෙස අත්පත් කොටගෙන තිබීම නිසා වන ජීවීන්ගේ ප්‍රශස්ත ගුණාත්මකභාවයෙන් යුතු වාස භූමි සීමා වී ඇත. මේ හේතුවෙන් වන අලින් පමණක් නොව කැලෑව තුළ තම ආහාර හා ජල අවශ්‍යතාව සපුරාගත් වන සතුන් රැසක් අවට ගම්මානවලට හා කෘෂිකාර්මික ඉඩම්වලට කඩා වැදීම සිදු වී ඇත. ගම්මානවලට කඩාවදින වන සතුන් අතරින් අලි ඇතුන් පිළිබඳ ව වර්තමානය වන විට වැඩි අවධානයක් යොමු වී ඇත. වන අලින් ගම්මානවලට කඩා වැදීමත් සමඟ ගම්වැසියන් ද ඊට ප්‍රතිචාර දක්වන්නට යෑම හරහා අලි මිනිස් ගැටුම නිර්මාණය වේ. එලෙස ආරම්භ වූ අලි මිනිස් ගැටුම වර්තමානය වන විට ජීවිත හානි, දේපළ හානි, වගා හානි පමණක් නොව අලි මරණ ද සැලකිය යුතු මට්ටමකින් ඉහළ දැමීමට සමත් වී ඇත. ඒ අනුව ග්‍රාමීය සමාජය සංවර්ධනය කරා යන්නේ නම් දෙපාර්ශවයේ ම සමබරතාව නැත්නම් සහජීවනය අවශ්‍ය බව වර්තමානයේ බොහෝ දෙනෙකු අවබෝධ කරගෙන ඇති නමුත් තවමත් ඊට විසඳුමක් සොයා ගැනීමට අසමත් ව ඇති බව පැහැදිලි වන කරුණකි. හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කය තුළ ඉදි කරනු ලබන නව ව්‍යාපෘති හේතුවෙන් අහිමි වන වනාන්තර ප්‍රදේශ සඳහා විකල්ප ක්‍රමවේද යෝජනා කර ඇත්ත්, ඒවා බොහොමයක් ක්‍රියාත්මක වී නැත. රක්ෂිත සඳහා ප්‍රකාශයට පත් කළ භූමි මේ වන විට නොයෙකුත් ව්‍යාපෘති සඳහා භාවිතයට ගනු ලබයි. පවතින අණ පනත්, නීති රීති ආදිය සැලකිල්ලට නොගැනීම, දේශපාලනික බලය අයුතු ලෙස භාවිතයට ගැනීම යන කාරණා මෙයට මූලික ව ම හේතු වී තිබේ.

1980 අංක 47 දරන සංශෝධිත ජාතික පාරිසරික පනතට අනුව ප්‍රකාශිත 1993 ජුනි 24 වන දින අංක 772/22 දරන ගැසට් නිවේදනයට අනුව අක්කර 2.5 කට වඩා විශාල වනාන්තරයක් එළි කර සංවර්ධන ව්‍යාපෘතියක් සඳහා යොදා ගැනීමට ප්‍රථමයෙන් පරිසර බලපෑම් ඇගයීම් ක්‍රියාවලියට යටත් ව ඒ සඳහා පූර්ව ලිඛිත පාරිසරික අනුමැතිය ලබා ගත යුතු

ය. 2006 වසරේ දී ප්‍රකාශයට පත් කළ වන අලි සංරක්ෂණය හා කළමනාකරණ ජාතික ප්‍රතිපත්තියට අනුව අලි කළමනාකරණ රක්ෂිත ප්‍රකාශයට පත් කිරීම පිළිබඳ ව ප්‍රධාන අවධානය යොමු කර තිබේ. එනම්, එම සතුන්ගේ වාසස්ථාන ආරක්ෂිත ප්‍රදේශ ලෙස ප්‍රකාශයට පත් කළ යුතු ය. හම්බන්තොට අලි කළමනාකරණ රක්ෂිතය කඩිනමින් ප්‍රකාශයට පත් කළ හැකි වුවත්, ඒ සඳහා නිසි යොමුවක් ලබා දී නොමැත. යෝජිත හම්බන්තොට අලි කළමනාකරණ රක්ෂිතය ප්‍රකාශයට පත් නොකර එම වනාන්තර බිම් සංවර්ධනයට, වාණිජ වගාවන් ව්‍යාප්ත කිරීමට හා ජනාවාස ව්‍යාප්ත කිරීමට යොදා ගන්නා අතර තවත් විශාල භූමි ප්‍රදේශයක් වන සමාගම්වලට කර්මාන්ත ස්ථාපිත කිරීමට ලබා දීමට කටයුතු කරමින් සිටී.

නිගමනය

මේ අනුව පැහැදිලි වන්නේ ග්‍රාමීය ප්‍රදේශයක් ව පැවති හම්බන්තොට ප්‍රදේශය තුළ ශක්‍යතා අධ්‍යයන වාර්තා අසමත් වුවත්, ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන සංවර්ධන ව්‍යාපෘති හේතුවෙන් අලි මිනිස් ගැටුම වර්ධනය කිරීමට සාධකයක් වී ඇති බවයි. ප්‍රදේශයේ යටිතල පහසුකම්, තාක්ෂණික මෙවලම්, සන්නිවේදන පහසුකම් ආදියට නවීකරණය හරහා හුරු විය. නමුත් ඒ සමඟ නීති විරෝධී ලෙස වනාන්තර හෙළි කිරීමක් වන සතුන්ගේ සංක්‍රමණික මාර්ග අවහිර වීමත් සිදු විය. සීමිත ඉඩකඩ තුළ සතුන්ට සරිලන ආහාර හිඟ විය. අලිමංකඩ අවහිරතාවයට ලක් විය. අලි ඇතුන් ප්‍රමුඛ වන සතුන් ගම් බිම්වලට කඩා වැදී, බෝගවලට පමණක් නොව මිනිස් ජීවිතවලට ද බලපෑම් කරන්නට විය. අද වන විට අලි මිනිස් ගැටුම රජය සහ ගම්වාසීන්ගේ, අලි ඇතුන්ගේ අතර පවතින ගැටුමක් බවට පත් වී ඇත. අලි මිනිස් ගැටුම තුළ බොහෝ දෙනෙකු වෝදනා නගන්නේ වන අලින් නිසා තම ජීවිතවලට හා තම දේපළවලට වන හානිය පිළිබඳ ව යි. සංවර්ධනය ළඟා කර ගැනීම තුළ තුළ අලි ගහනය ආරක්ෂා කර ගැනීම වැනි මාතෘකා පිළිබඳ ව අවධානය යොමු කරනුයේ අවම වශයෙනි.

විශේෂයෙන් ම මෙම ගැටුම් උග්‍ර වීමට රාජ්‍ය ආයතනවල ක්‍රියාකාරිත්වය ද බලපා තිබේ. අලි ඇතුන් සංරක්ෂණය කිරීම සඳහා 2006 දී සම්මත කළ අලි සංරක්ෂණ හා කළමනාකරණ ප්‍රතිපත්තිය සමස්තයක් ලෙස ක්‍රියාත්මක මට්ටමෙන් පවතින අයුරු දක්නට නොලැබේ. විදුලි වැට ඉදි කිරීමට සාපේක්ෂ ව නඩත්තු කිරීමට එතරම් අවධානයක් යොමු නොකිරීම මෙහි දී සැලකිල්ලට ගත යුතු කරුණකි.

ඕනෑ ම ප්‍රදේශයක සංවර්ධනය ජෛව සමතුලනයට බාධා පමුණුවන්නේ නම් ළඟා කරගත් සංවර්ධනයට වඩා වැඩි පිරිවැයක් දැරීමට ප්‍රජාවට මෙන් ම රජයට ද සිදු වේ. එනිසා තීරසාර සංවර්ධන සංකල්පය පිළිබඳ ව පවතින අදහස් සැලකිල්ලට ගැනීම වැදගත් වේ. මේ සඳහා යෝජනා වශයෙන් අලි මිනිස් ගැටුමට විසඳුම් සෙවීමේ දී නිලධාරීන් ක්ෂේත්‍රයට ගොස් නිරීක්ෂණය කර සැලසුම් සකස් කිරීම, ප්‍රජාව හා අලි ඇතුන් යන කොට්ඨාස දෙක ම කෙරෙහි ම අවධානයට ලක් කර තීරණ ගැනීම, අලි වැට නඩත්තු කිරීමේ දී වන සතුන්ගෙන් වන උපද්‍රව මෙන් ම

ප්‍රදේශවාසීන්ගේ අයහපත් ක්‍රියාකලාපයන් පාලනය සඳහා දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් පැවැත්වීම, නිලධාරීන් නිරන්තර අධීක්ෂණයට ලක් කිරීම, ප්‍රදේශවාසීන්ගේ යෝජනා හා අදහස් කෙරෙහි මෙන් ම පාරම්පරික ඥානය භාවිත කිරීම කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම වැදගත් කොට සැලකිය හැකි ය.

පරිශීලිත මූලාශ්‍රය

අතපත්තු, එන් (2012) අලි ඇතුන්ගේ සැගවුණු ලෝකය, කොළඹ, සූරිය ප්‍රකාශකයෝ.

අතපත්තු, එන් (2018) අවසාන කුංචනාදය, කොළඹ, සුසර ප්‍රකාශකයෝ.

අමරසේකර, ඩී (1997) සමාජ විද්‍යා විමර්ශන, කොළඹ, ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.

ද සිල්වා පද්මා කුමාරි (1998) ශ්‍රී ලංකාවේ වල් අලියාගේ අද තත්ත්වය, වල් අලි සංරක්ෂණය සහ මිනිස් - අලි ගැටුම උභය කිරීම, සත්ත්ව විද්‍යා අංශය, පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය

නාගරික සංවර්ධන දිස්ත්‍රික් කාර්යාලය - හම්බන්තොට, (2019-2020) හම්බන්තොට මහා නගර සභා සැලැස්ම - වෙළුම 1, නාගරික සංවර්ධන දිස්ත්‍රික් කාර්යාලය, හම්බන්තොට.

වනජීවි සංරක්ෂණ වාර්තා (2013, 2014, 2015, 2016, 2017) වනජීවි සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව.

විතාරණ, සරත් (2016) සංවර්ධනය: සංකල්පීය ගොඩ නැඟීම සහ ක්‍රියාකාරිත්වය, ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය ප්‍රේමා පොඩ්මැණිකේ අභිනන්දන ශාස්ත්‍රීය සංග්‍රහය ISBN 978-955-4563-71-1.

සජීව වාමිකර, (2019) හම්බන්තොට යෝජිත අලි කළමනාකරණ රක්ෂිතයේ ඉඩම් කට්ටි කර විකිණීමේ මහා ජාවාරමක්, ඉඩම් හා කෘෂිකර්ම ප්‍රතිසංස්කරණ ව්‍යාපාරය.

Batterby, Simon (2018) Political Ecology

Fernando P (2000) Elephants in Sri Lanka: past, present, and future. Loris 22:38-44.

Jayawardene, J (1994) The Elephant in Sri Lankan wildlife Heritage trust of Sri Lanka, Baththaramulla.

Jayawardene, J (1996) The Elephant Management and Conservation in the Mahaweli Project areas Gajan, Baththaramulla.

Mahees. M. T. M (2012) 'සංවර්ධනය හා පාරිසරික දේශපාලනය' In Parliamentary Research Journal, Sri Jayawardanapura: Parliament of Sri Lanka.

Naughton. L. Rose, R. and Treves. A., 1999. The social dimension of human-elephant conflict in Africa: A literature review and case studies from Uganda and Cameroon. A report to the African Elephant Specialist, Human-elephant Task, Conflict Task Force Group of IUCN, Glands, Switzerland.

Seers, D (1969) The Meaning of Development, IDS Communication 44, Brighton: IDS.

ප්‍රකාශ් ජනිත (2022.03.31) ඉබාගානේ යන ශ්‍රී ලංකාවේ අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණය retrieved from <http://vivaraneews.com/archives/45747> accessed on 1st November 2022.

ශ්‍රී ලංකාවේ අලි මිනිස් ගැටුම සම්බන්ධ විශේෂ විගණන වාර්තාව (2020) retrieved from http://www.auditorgeneral.gov.lk/web/images/special_report/2020/10_xv/Final-Report-Elephant-Conflict.pdf accessed on 02nd November 2022.

Fernando, Prithiviraj., Channa, M.K., De Silva, R., Jayasinghe, L.K.A., Janaka H.K and Jennifer Pastorini (2019) First country-wide survey of the Endangered Asian elephant: towards better conservation and management in Sri Lanka, Published online by Cambridge University Press retrieved from <https://doi.org/10.1017/S0030605318001254> accessed on 30th November 2022.

Fernando, P, Lande, R (2000) Molecular genetics and behavioral analysis of social organization in the asian elephant (*Elephas maximus*) retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fev.o.2018.00235/full> accessed on 03rd September 2022.

Fernando, P, and Pastorini, J (2011) Range-wide status of Asian elephants retrieved from http://www.ccrsl.org/userobjects/2602_662_Fernando-11-ElephantStatus.pdf accessed on 31st November 2022.

Mahees. M. T. M., Rajapaksha R. D. S. (2020) අලි මිනිස් ගැටුම විසඳි කලාපයේ ජන ජීවිතයට හා පවුල් ඒකකයට සිදු කරන බලපෑම හා එය අවම කිරීමට සමාජ වෘත්තවේදී දායකත්වය, E-Journal of Social Work 2020 - 4 (2): 39-52 retrieved from https://www.nisd.ac.lk/images/pdf/ejournal_2020_issue2/5_The_Impact_Of_Human_Elephant_Conflicts_On_The_Family_Life_Of_DryZone.pdf

Mariki, S. B., Svarstad, H., and Benjaminsen, T. A (2015) Elephants over the cliff: explaining wildlife killings in Tanzania retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fev.o.2018.00235/full> accessed on 03rd November 2022.

MOEF (2010) Securing the Future for Elephants in India, New Delhi: Ministry of Environment and Forests (MOEF), Government of India retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fev.o.2018.00235/full> accessed on 1st November 2022.